

Рудишин С.Д.

кандидат біологічних наук, доцент,

Вінницький соціально-економічний

інститут Університету «Україна»

ОРГАНІЗАЦІЯ КРЕДИТНО-МОДУЛЬНОЇ СИСТЕМИ НАВЧАННЯ

ЕКОЛОГІВ У ВИЩІЙ ШКОЛІ: ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ

Досліджується проблема і перспектива впровадження Болонського процесу в національну систему вищої екологічної освіти. Підкреслюється важливість іспиту, який виконує контролюючу, навчаючу, виховну і мотиваційну функцію.

The problem and perspective of Bologna Process in the national system of higher ecological education is investigated. Examination importance is emphasized which carries out a control, educational, training and motivated function.

Система вищої екологічної освіти перебуває сьогодні на складній і відповідальній стадії свого розвитку. Входження України в єдиний Європейський освітній простір зобов'язує нашу країну завершити модернізацію та реформування вищої освіти до 2010 року – вжити кардинальних заходів до системи вищої освіти, щоб випускники могли, співпрацюючи з Європою, розбудувати Україну у відповідності з сучасними вимогами науки і виробництва. Новації і нововведення насамперед стосуються процесуальної частини навчального процесу [1; 3; 10]: 1) якість освіти як основоположний наріжний камінь; 2) прийняття системи, яка б ґрунтувалася на двох основних циклах навчання – «бакалавр» і «магістр»; 3) запровадження системи кредитів – прийняти загальноєвропейські характеристики кваліфікації, підкріплені кредитною системою на зразок Європейської кредитно-трансферної та акумулюючої системи (ECTS); 4) забезпечення мобільності – усунення будь-яких перепон щодо вільного пересування студентів, викладачів, науковців та адміністративних працівників; 5) з метою подальшого зміцнення важливих європейських традицій вищої освіти і конкурентоспроможності випускників міністри закликали галузь вищої освіти поліпшити роботу щодо розробки навчальних модулів, курсів і програм на всіх рівнях з «європейським» змістом, орієнтацією та організацією. Це особливо стосується модулів, курсів та програм на отримання ступеня, які пропонуються в

співпраці різних закладів з різних країн і ставлять за мету присвоєння спільного загально визнаного ступеня; б) навчання упродовж усього життя – стратегія побудови системи післядипломного навчання для подолання проблеми конкурентоспроможності, застосування нових технологій та поліпшення єдності суспільства, рівних можливостей і якості життя.

Упровадження кредитно-модульної системи (КМС) у вищій школі України має на меті досягнення відповідності стандартам Європейської системи освіти, здійснення переходу до європейської системи залікових одиниць [6; 7]. Зазначене може бути виконаним при дотриманні норм єдиних європейських стандартів. Передбачається, що освітні стандарти потрібні, по-перше, викладачам і студентам, які в процесі навчальної діяльності виконують вимоги стандарту і доповнюють його з урахуванням своїх інтересів та можливостей; по-друге, – працівникам системи освіти, адміністраторам (від чиновників, міністерств до ректорів і проректорів вищих навчальних закладів) для формування адекватних механізмів у сфері планування, регулювання і контролю за начально-виховним процесом; по-третє, – працівникам служб зайнятості як основний орієнтир з працевлаштування і перекваліфікації звільненого і незайнятого населення; по-четверте, так звані «соціальні партнери» – роботодавцям, профспілкам тощо для свідомого вступу до трудових відносин, регулювання питань штатного розпису, тарифних ставок і посадових окладів – усієї системи ієрархій, заснованих на кваліфікації і професійній компетенції; зрештою, нашим партнерам з ближнього і дальнього зарубіжжя для забезпечення прав людини і вільної взаємодії на міжнародному ринку праці.

Основні завдання КМС [5, 3-4]: підвищення якості навчання студентів; спонукання студентів до систематичної роботи упродовж семестру; створення умов для набуття студентами навичок організації роботи, планування часу для самостійної роботи протягом семестру, мотивації досягнення успіхів, розвитку здібностей; надання студенту можливості отримати підсумкову оцінку без складання іспиту або заліку на підставі узагальнення достатньої кількості поточних та рубіжних оцінок, зменшення фізичного та психологічного навантаження під час сесії, створення позитивного морально-психологічного клімату в академічних групах, на факультетах; забезпечення умов для усунення можливого суб'єктивізму викладачів при оцінюванні знань, формування у студентів переконання в їхньому об'єктивному підході; підвищення ефективності використання навчального часу викладачами за рахунок упорядкування та розподілу навчального матеріалу на модулі (логічно пов'язані блоки), визначення різних організаційних форм роботи.

Навчальна дисципліна формується як сукупність тісно пов'язаних між собою змістових модулів, передбачених для засвоєння протягом навчального року. Студент на початку семестру отримує таку інформацію: структура навчальної дисципліни; кількість кредитів; кількість модулів та зміст кожного модуля; форми навчання; перелік практичних (семінарських) чи лабораторних робіт, які входять до модульної атестації; методику та критерії оцінювання поточної роботи студента упродовж семестру, перелік індивідуальних навчально-дослідницьких завдань, список рекомендованої літератури.

Модульний контроль – форма поточного або підсумкового контролю, при якому підводиться підсумок роботи студента щодо засвоєння модуля. До поточного контролю допускаються всі студенти, до підсумкового – студенти, які виконали завдання модулів даної дисципліни у повному обсязі, відпрацювали пропущені заняття. Складання наступного модуля можливе за умови складання попереднього. Сумарна модульна оцінка – це сума балів, отриманих студентом за семестр у результаті виконання модульних контрольних робіт, а також набраних під час поточного контролю на практичних або семінарських заняттях, при виконання лабораторних та розрахункових робіт, індивідуальних завдань (реферати, науково-дослідницька робота та ін.). Заліковий кредит – це одиниця виміру навчального навантаження, необхідного для засвоєння змістових модулів (європейський заліковий кредит ECTS – 36 умовних одиниць; національний кредит – 54).

При впровадженні КМС організації навчання студентів-екологів нами у Вінницькому соціально-економічному інституті Університету «Україна» було проведено методичну роботу із організації даної технології навчання усіх навчальних дисциплін. Сумарна модульна оцінка за семестр з одного предмету може бути не більше 100 балів, які розподіляються по-різному, в залежності від форми підсумкового контролю, специфіки дисципліни тощо [5].

КМС не відмінює складання іспитів, вони залишаються; залік, як правило, виставляється за результатами поточної роботи студента. У педагогічній практиці сьогодення пріоритети віддаються можливості отримання студентом підсумкової оцінки без складання іспиту або заліку на підставі узагальнення достатньої кількості поточних та рубіжних модульних оцінок. Декларується, що це зменшує фізичне та психологічне навантаження, стрес під час сесії, створює позитивний морально-психологічний клімат в академічній групі. Приймається за дійсність, що автоматично забезпечуються умови для усунення можливого суб'єктивізму викладачів при оцінюванні знань, формування у студентів переконання в їхньому об'єктивному підході.

Функція іспиту не тільки контролююча, але й навчаюча, виховна і мотиваційна. Письмова форма контролю, особливо біологічних (екологічних) знань можлива, але ми глибоко переконані, – вона повинна завершуватися усною бесідою зі студентом. Річ у тім, що в біологічних законах, правилах, теоріях існує значна кількість виключень, поправок і зауважень. Сучасна вища екологічна освіта прагне наблизитися до відповіді на класичні питання: «Що треба майбутньому екологу знати, уміти?», «Для чого знати, уміти?». Екологія – біоцентрична наука, що вивчає сукупність живих організмів, які взаємодіють один з одним і утворюють з навколишнім природним середовищем деяку єдність (екосистему), у межах якої здійснюється процес трансформації речовини, енергії та інформації.

Основним питаннями до еколога на іспиті з дисциплін біологічного спрямування мають бути не «Що?», «Як?», «Навіщо?», а «Чому?», тобто з метою – пояснити хід процесів на підставі сучасної наукової парадигми. Важко оцінити письмову відповідь без з'ясування ступеня розуміння

студентом написаного. Форма контролю за допомогою тестів підходить більше до формалізованих дисциплін (математика, інформаційні технології, фізика, дисципліни економічного профілю тощо).

На іспиті не тільки допустимі, але й необхідні додаткові запитання (тобто вихід за межі екзаменаційного білету). Це обумовлено такими причинами: 1) допомогти студенту («навести» на правильну відповідь); 2) зробити оцінку більш об'єктивною (якщо була шпаргалка); 3) задати підготовленому студенту непросте питання, тим самим зміцнити в ньому впевненість у своїх силах.

Бажано, щоб студент після іспиту розумів: не викладач ставить йому оцінку за іспит, а він сам одержує цю оцінку. Крім того, вважаємо неприйнятною практику зниження оцінок при перескладанні іспитів. Студент може одержати будь-яку оцінку (навіть «відмінно»), бо перевіряються знання, а не здійснюються дисциплінарні санкції по відношенню до студента.

Стрес, який переживають студенти під час екзаменаційної сесії, вважається психологами об'єктивною підставою для скасування іспитів за кредитно-модульною системою. Але стрес, згідно автору цього поняття Гансу Сельє, має не тільки негативні, але й позитивні моменти: студент тренується на іспитах до подолання більш серйозних випробувань у подальшому житті. Відомо, що невеликі відхилення від норми тренують гомеостаз. Важливо, щоб стрес на іспиті не був позамежовим і не руйнував психіку. Вважаємо, що мислити людина починає тоді, коли зустрічається з труднощами.

Ми підтримуємо тих фахівців, які виказують сумніви щодо коректності абсолютизації впровадження Болонського процесу в Україні. Існує ряд спірних моментів, які спробуємо дослідити.

Мобільність студентів на національному рівні законодавчо забезпечено єдністю вимог до стандартів вищої освіти. Практично ж, мобільність студентів є низькою і забезпечується або міжуніверситетськими зв'язками, або західними грантами; часто вона перетворюється на стік інтелекту з країни. Ще одна проблема – система самооцінки та зовнішньої оцінки якості навчання – пов'язана з акредитацією ВНЗ, що їх узалежнює від центральних державних органів і породжує середовище корупції.

В.П. Сергієнко вказує, що критикуючи випробувану протягом поколінь на життєздатність і творчий підхід традиційну систему навчання багатьох предметів з їхніми далеко не вичерпаними ще виховними й розвивальними можливостями, слід пам'ятати, що ще існує негативний вітчизняний досвід упровадження інновацій без урахування особливостей системи освіти і стану суспільства (метод проектів, бригадно-лабораторний метод тощо). Деякі вищі навчальні заклади огульно перейшли на КМ-технологію навчання і це призвело до ще більшого перевантаження викладачів і студентів [9, 270].

Прихильники європейської системи вимагають негайного і повного упровадження європейських стандартів, вважаючи, що вітчизняна система вищої освіти безнадійно відстала і вже не може забезпечити підготовку кадрів

на рівні світових стандартів. Супротивники Болонського процесу вважають, що вітчизняна система підготовки спеціалістів має добрі традиції, належним чином розбудована і здатна забезпечувати високий рівень підготовки фахівців. Поки що триває вивчення європейських стандартів та обговорення можливостей їхнього пристосування до вітчизняної вищої освіти без суттєвого порушення її традицій та позитивного досвіду [10, 469].

Т.М. Козак стверджує [3, 83], що Болонська реформа не конкретизує зміни у змісті та методиці викладання, не вказує чітких орієнтирів щодо підвищення якості вищої освіти. Більшість завдань реформи покладається не на національні уряди, а на вищі навчальні заклади, оскільки рівень їхньої автономії у Європі (на відміну від українських ВНЗ) досить високий. КМС є необхідною, але недостатньою умовою успіху на шляху приєднання української освіти до загальноєвропейської. Головним в ECTS є не бюрократична зручність обліку студентської діяльності, а розширення свободи вибору для студентів. Масштаб та рівень мобільності в європейському освітньому просторі залежать від об'єктивного, своєчасного і ефективного визнання академічних та професійних кваліфікацій. Проблеми функціонування КМС в українській вищій школі такі: неповне нормативне забезпечення функціонування кредитно-модульної системи та організації навчального процесу; недостатня матеріальна база для самостійної роботи студентів; психологічна неготовність працівників вищої школи і студентів до інноваційної технології навчання [3, 171].

К.В. Корсак вважає, що керівники освіти України вже запізналися з початком оновлення цілей і змісту діяльності національної системи освіти. Існує надмірний розрив між формальною освітою і тим життям, яким живуть студенти. Наслідком є небажання молоді вкладати усі зусилля в навчання, у засвоєння фаху. Вихід із цієї ситуації дослідник вбачає в рішучому оновленні змісту навчання на всіх рівнях освіти і повернення до тих методологічних досягнень радянського часу, які було втрачено в останні роки й не замінено чимось кращим. У цих діях з'являється можливість взаємодіяти і конкурувати з системами освіти розвинених держав, які й досі все ще не подолали труднощів масової підготовки нових генерацій науковців та інженерів [4, 34-35].

Таким чином, до сьогодні в Україні існує небезпека перетворення Болонського процесу на широкомасштабну імітацію, чергову кампанію. Намітився розрив між темпами продукування декларацій вищими державними чинниками й темпами поширення інформації та залучення університетської спільноти до свідомих і конструктивних дискусій щодо переваг і вад нинішнього варіанту «болонізації» вищої освіти України. Деякі заяви науковців свідчать про те, що рівень і масштаб завдань, пов'язаних із системними перетвореннями у вищій освіті України, усвідомлюється неадекватно [2, 99]. Організовані за ініціативою МОН України громадські акції іноді зводяться до формального «ухвалення» університетами пропозицій МОН. Фактично відсутня зовнішня експертиза як планів МОН, так і можливостей системи вищої освіти України щодо реалізації «ліній дії»

Болонського процесу. Практично немає присутності західних експертів, які вже мають досвід діяльності в галузі реформ, пов'язаних з Болонським процесом.

Виходячи з цього, існують потреби, на реалізацію яких спрямовується ця стратегія:

- Болонський процес в Україні має перейти з рівня міністерських ініціатив та спонтанних дій на рівень усвідомленої, реалістичної та прийнятної для університетів стратегії;
- трансформувати дії, спрямовані на бажання «відповідати вимогам» Болонської декларації у дії, спрямовані на здійснення реальних реформ у вищій освіті України – через організацію серії експертних заходів, громадських акцій та громадське лобіювання;
- забезпечити незалежну зовнішню експертизу стану справ у вищій освіті України під кутом зору її інтеграції в європейський освітній простір, сприяти налагодженню сталої співпраці українських і закордонних експертів;
- поруч з експертизою необхідне проведення ряду пілотних заходів з випробовування нових моделей організації вищої освіти (зокрема в галузі моніторингу якості освіти, мобільності студентів і викладачів, взаємного визнання кваліфікацій із західними університетами);
- налагодження рівноправного діалогу між державними чинниками, освітнім «третьим сектором» та університетами в обговоренні проблем вищої освіти у контексті Болонського процесу;
- запровадження ряду змін в законодавстві – не лише освітньому, а й тих секторів, які стосуються оподаткування, фінансування, організації праці та навчання в університетах – з метою його узгодження із загальноєвропейськими нормами.

Науковцями теоретично обґрунтовано, що «педагогічними засадами» впровадження КМС організації навчального процесу є: вирішення організаційно-методичних завдань; урахування психолого-педагогічних чинників учіння студентів ВНЗ в умовах інноваційної технології навчання; удосконалення професійно-педагогічної діяльності викладача в межах КМС; посилення ролі студентського самоврядування; формування та контроль професійної компетентності випускника вищого педагогічного навчального закладу. Особливо підкреслюється, що для досягнення кінцевої мети Болонського процесу – побудови єдиного простору освіти – замало формального запровадження її принципів. Потрібні прозорі та зрозумілі всім методології контролю якості освіти. Удосконалення системи контролю знань при КМС через урахування поточної оцінки, посилення зв'язку між суб'єктами навчального процесу підвищить якість засвоєння знань студентами [3, 146].

А. Олійник [8, 42-49] зауважує, що українська освіта намагається водночас зберегти власні педагогічні надбання, зробити їх зрозумілими для інших народів, поєднати з педагогічними надбаннями провідних країн світу. Останнє потребує скрупульозного вивчення сутності інноваційного процесу в контексті болонських декларацій, його структури, темпів розвитку, своєрідних

меж, за якими виникають загрози руйнування національної системи освіти. Підкреслюється існування органічного зв'язку цього процесу з розвитком наукових досліджень та здійсненням необхідних економічних перетворень.

Підсумовуючи викладене можна вказати, що більшість вищих навчальних закладів в Україні практикують КМС організації навчального процесу. Проте, *на загальнонаціональному законодавчому рівні цю систему не регламентовано (триває експеримент з її впровадження)*. Як зазначає Г.Д. Денисик враження таке, що на початку ХХІ століття всі «забули» про освіту як таку (мається на увазі фінансування, матеріальне забезпечення тощо), але старанно займаються однобоким, зараз «болонським» її удосконаленням [2, 98]. Проблема кредитів є водночас проблемою стандартів вищої освіти та їхнього порівняння із міжнародними стандартами. Спроможність України опанувати такі інновації буде свідченням її готовності приєднатися до міжнародної співпраці, але на тих умовах, які вигідні нашій державі та українському народу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Болонський процес у фактах і документах / Упорядники Степко М.Ф., Болубаш Я.Я., Шинкарук В.Д., Грубінко В.В., Бабин І.І. – К. – Тернопіль: Вид-во ТДПУ ім. М.В. Гнатюка, 2003. – 52 с.
2. Денисик Г.Д. Еколог-педагог і еколог-конструктор // Екологія: наука, природоохоронна діяльність: Матеріали Міжнародної науково-практ. конференції. – К.: Наук. світ, 2007. – С. 98-99.
3. Козак Т.Н. Організаційно-педагогічні засади впровадження кредитно-модульної системи підготовки фахівців у вищих педагогічних навчальних закладах III-IV рівнів акредитації: Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. – К., 2007. – 270 с.
4. Корсак Костянтин. Множинність міфів у освітньо-науковій сфері та їхній негативний вплив на планування змін та інновацій // Вища освіта України. – 2007. – № 2. – С. 30-35.
5. Модульно-рейтингова система організації навчального процесу. Методичні матеріали / Авт.-упоряд. Л.Ф. Романенко, Л.Т. Тюття, В.М. Юдка. – К.: Видавництво Університету «Україна», 2004. – 22 с.
6. Наказ Міністерства освіти і науки України «Про проведення педагогічного експерименту з кредитно-модульної системи організації навчального процесу» № 48 від 21.01.2004 р.
7. Наказ Міністерства освіти і науки України «Про впровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу у вищі навчальні заклади України III-IV рівнів акредитації у 2005-2006 н.р.» № 774 від 30.12.2005 р.
8. Олійник А. Поняття й реальність процесу інноваційного розвитку освіти в Україні у контексті Болонських декларацій // Вища освіта України. – 2007. – № 1. – С. 42-49.
9. Сергієнко В.П. Теоретичні і методичні засади навчання загальної фізики в

системі фахової підготовки вчителя: Дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.02. – К., 2004. – 441 с.

10. Чобітько М.Г. Теоретико-методологічні засади особистісно орієнтованої професійної підготовки майбутніх учителів: Дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04. – К., 2007. – 608 с.